

SZERETNI SZABADKÁT

Oly sok mindenért lehet szeretni egy várost, hát még egy Szabadkát! Ha a férfit szólítom fel magamban hasonlatkeresésre, azt mondanám: legalább annyi fajta szeretni való van rajta, akárha egy hölgyön: a talpától a feje búbjáig. Sőt, ezeken is túl, a pillantásáig, csodálkozásán, nevetésén keresztül a fura, váratlan válaszokig a legegyszerűbbnek gondolt kérdéseimre is. Ha lehet még fokozni, tenném akkor hozzá azt a legbensőbb szerelmi érzést, amivel imádom szobájának falszínét, azt a meghatározhatatlant, az okkerből a téglavörösbe csúszót és a teázó asztalkát, amely pontosan ott áll, ahol állnia illik, egy centiméterrel sem odább. A város – Szabadka - pedig hasonló hangulatot tud nyújtani, mint imádott hölgyed: nem érzed magad kivette, árván és egyedül ebben az idegenné váló nagyvilágban. Ha sétánk a belvárosba vitt, volt egy jó esténk, és manapság ez sem kevés, tekintve, hogy hol is élünk, mert a belvárosi házak, úgy-ahogy, kissé rongyosan, ráncosan - de átélték a 100 évet, és még így is sikerrel kínálják magukat természetes díszletként, emlékként - és ez a mai idők sétájának az egyetlen értelme. Mert a korzózás nem igény többé, a társas összejövetelek a főtéren kihulltak az időnkéből. Sebaj, azért a város terei megőriztek valamit mind az egyéni, mind a kollektív emlékezetből, a széles skálájú népszerű kultúrák visszhangjai, hirdetői és a természetes (nem mesterkél, mondvacsinált) tolerancia tanúi még manapság is. Úgy is mondhatnám, jó sétálni Szabadka belvárosában, mert Komor és Jakab, Macskovics és Raichle térbeni alkotásai minden itt élő nemzetnek évtizedek óta erősítették identitását és meghatározták hovatartozását. Beszél - nekünk régieknek -, mesél ez a városkép egy kialakult rendről, életformáról, a polgáriasodás küzdelmeiről, a helység évszázados harcáról a felemelkedésért, a mezővárosi, majd a szabad királyi státusért, s a mindent felülíró igyekezetéről Európa szellemi magasságá-

nak megközelítéséért. És ez a megőrzött építészeti csoda adja a hely szellemét. Mert nem minden helynek van szelleme. Járt már közülünk mindenki olyan városban, amely nem tudta megérinteni, semleges maradt a számára, egy formátlan, jellegtelen betontömeg. Szabadka főterének és szűk környékének a szecessziós épületek adják a genius locit, időállóan dicsérik a század végének és a huszadik század elejének két polgármesterét - Mamusich Lázárt és Bíró Károlyt. Szabadka történetének még a felületes ismerője is tudja, hogy ez a város épp az ő polgármesterkedésük ideje alatt vette fel ma ismert jellegzetességeit, hogy a mai krónikások számára szinte hihetetlenül hosszú az akkor épült létesítmények felsorolása - templomok, iskolák, kaszárnyák, paloták, utak, a villamos, a Városháza... Szobor, emlékmű mégsem jelzi a város ragaszkodását építőihez, de ez más téma.

És szeretni valók a galagonyái! Igen, Szabadka galagonya faszorai. Emiatt jöttem vissza a minaretek alól, emiatt költöztem egyik faluból a másikba itt, a Délvidéken is, hajtott a vágy, hogy házat vegyek a város egyik utcájában, ahol galagonyák adják nyáron a hűsítő árnyékot. Mit nekem Szeged körisei, Újvidék hársfái, álmodó párizsi platánok, Szófia vadgesztenye erdeje, sőt a Bosna forrásához vezető utat kilométereken át, négy sorban szegélyező hársfasor, bár *csodállak, ámde nem szeretlek*, hanem ha galagonyát látok, akár bokorban, akár fának eresztve, én máris mosolygok rájuk, mire ők felizzanak koronájukban. Mintha ismernék Weöres versét: *Őszi éjjel/ izzik a galagonya/ izzik a galagonya/ ruhája./ Zúg a túske/ Szél szalad ide-oda/ Reszket a galagonya magába/ / Hogyha a hold rá/ Fátylat ereszt:/ Lánnyá válik/ sírni kezd./ Őszi éjjel izzik a galagonya / izzik a galagonya / ruhája.*

Sétálni is szeretünk még mindig ebben a városban. Különben is, sétálni jó, állítják az orvosok (ha-

bár ők ezt sosem teszik), emiatt kutyatartással is érdemes bibelődni, pórázán vezet az eb, te pedig kocogsz, futsz utána a kutya nagyságától függően, seprővel és kis plasztiklapáttal a szatyrodban. Sétálni tehát jó és kell, lehet még a város központjában is, csak hát ebben az esetben fokozott elővigyázatosság igényeltetik, ritka a zöld terület, mindent elfed már az aszfalt, inkább kígyózol, mint sétálsz az autósok, motorosok között és ez a helyzet nem javul, egyre csak fokozódik. Városunk központja, magja, különben is aprócska, jó 15 perces sétával átjárható, körötte burjánzik a külváros valami önkényes építkezési hóborrtal teletűzdelve, ahol is sakkáblaszerű beosztással váltakoznak a 100 éves nyirkos földszintes házak, az újonnan épült 10 emeletes betonkalitkákkal. Kicsit érthető is ez a zűrzavar, határváros voltunk, (ma Európa kapuja, vagy mi), a majd 50 éves hidegháborús korszaknak a lenyomata ez az urbanisztikai rémkép. Előny is származott a határvárosi létformából: a város központja, a Sugárút megépítésén kívül, vajmi keveset változott.

Csak hát szereti-e mindenki Szabadkát? Pontosabban: úgy szereti-e, ahogy mi sokan: féltve, aggodva minden téglájáért, zöldellő fasoráért, mada ráért, úgy, ahogyan az istenfélelem is magában hordozza a szeretet fogalmát. Mert szeretni csak aggodva, féltve érdemes.

A színház sorsa és a nemrég lezajlott vita a belváros részletes rendezési tervéről, sajnos, nem ezt mutatja egyértelműen.

Idézzük fel a történetek krónikáját zsebkendőnyi helyen. Színházunk sorsa tipikus népvagyoni sors: népszínház, tehát a népé, mindenkié, tehát mi közöm hozzá, ha a tetőn hiányzik pár cserép, szitává rozsdásodtak az esőcsatornái, hullik plafonjáról az előregedett malter, bedugult a szennyecsatorna, eltűnnek a díszletek. A személyes megbízás, szocialistamód csak az épületben lejátszódó cselekményekre szólt, hány premier legyen, és hetente hányszor, milyen áron nyissunk kaput a nézőknek. Felkaptuk ugyan fejünket a szégyenletes színházrombolásra, amit a városba irányított belgrádi rendező a polgári múlt utolsó gócpontját ostromozó dühös és indulatos alaposággal vitt végbe, a bársonyszékeket és a csillárt, a függönyt kiáltva ki az európaiság

utolsó mentsvárának, a Monarchia utolsó emlékszilánkjának. Elszörnyülködtünk, de hát nem a mi dolgunk leállítani a brutális fenekedést. A színház ily módon magára hagyva, lassan belehalt a korszellem adta emberi közömbösségbe. Persze, lehet színház nélkül lenni, élni, mint ahogy a vízfejűség sem jelent életképtelenséget. Huszonöt hosszú esztendőn át készült ez a város megépíteni a színházat. Az időtállóság és az európaiság volt a mércéje. Lebontottuk néhány röpke hónap alatt.

2007. június első napjaiban kezdődött meg: megjelentek az útlezáró torlaszok, és a belváros sétálóközönsége tanúja lehetett a belső építmények gyors összeomlásának. Dehogyan is akarom én ezt a Demokrata-VMSZ-koalíciós döntést összemenni a trianoni dátummal, nem, valóban nem célom a hatalmi szövetség lejáratása, hiszen olyan polgárok ülnek városunk választmányában, akik szeretik Szabadkát, nemde? Sem mellette, sem ellene nem vokoltam, meggyőződésem ugyanis, hogy a város lakossága legalább annyira megosztott a színház problémakörében, mint a májusi esős napokkal szembeni állásfoglalásban. Van, aki örül, van, aki bosszankodik miatta. Egyrészt, ki ne örülne egy majdani, minden szempontból modern felszereléssel bíró színháznak, ha elkészül, talán még annak az árán is, ha történetesen tömegével és magasságával felülmúlja környezetét. Nem feledni való tény, hogy Csáth Géza gyilkos írásában támadta Bíró Károlyt, Jakabot és Komor Marcellt a városháza építésének éveiben. Kötőlsnek titulálta az új városháza nagytömegű építményét, amely a téren elterpeszkedve tönkreteszi a város arculatát. Emlékezetes még az Eiffel torony történetéből az a felhördülés, amivel írók művészek, építési szakemberek fogadták „a csúnya vasalkotmány” építési tervét. Az ellenvetések a piramisok kora óta kísérik az építészeket, Gaudin keresztül, Raichle Ferencig és tovább. Kerüljük hát el bölcsen az arra hívatott szakemberek bírálását, okulva a múlt tapasztalataink, és maradjunk a kaptafánknál.

Csak hát a pénz! Huszonegynéhány millió eurót emlegetnek, bontásra már megvan az összeg, a többi még csak ígéret. Van-e szerződéses viszony? És ha bukik az újjáépítésre hajlamos kormány? A majdani kihasználtság, a fenntartási gondok, a színeszgarda pénzelésének kérdése... Megannyi kérdőjel táplálja aggodalmunkat. A terv már készen ál-

lott, megszületett a bontás előtti napokban az új színház makettja is, ami vegyes érzelmeket keltett a lakosok, de a szakemberek körében is. Beletörődünk azonban, nem a tervezéssel van a probléma, hanem a tervfeladattal, ami a multikulturális környezetnek kíván matematikai pontossággal eleget tenni. Lehet, hogy krónikámon akaratom ellenére is átüt az érzelmi elfogultság, pedig kerültem. Kerülöm, mert ami megtörtént, az megtörtént, nincs már visszaút, a régi falak ledőltek, ne hangoljuk magunkat, az olvasót sem, felesleges ellenállásra, petíciókra, a földgyaluk elé fekvésre. Megy az élet tovább, az élet él, az élet Ady szerint élni akar. Színházzal, vagy anélkül. Eddig a krónika.

Ami maradandóan és hosszú távon marad a miénk, polgároké, az a szorongás a jövőt illetően. Marad-e a belváros Belvárosnak, a tér Térnek vagy egy soha meg nem épülő betonváz gyalazza meg városunkat, hosszú nemzedéknyi időközön keresztül.

A szabadkai Városházán is heves vita alakult ki a belváros részletes rendezési tervéről. A Városrendezési Tervhivatal kimondta, hogy Szabadka belvárosában kevés a parkolóhely, ami valóban így van. Sebaj, mondták a városrendezők (akiket azért pénzelünk mi, polgárok bizalommal, mert ők szeretik Szabadkát), építünk két új föld alatti és egy felszíni garázst, egyet a Munkásegyletemnél, egyet a zöld szökőkút alá, és még egyet az Ago Mamužič és a Radić fivérek közötti épületek lebontási helyére. Igaz, már így is 1000 férőhelyes mélygarázs létezik Szabadkán, de a számításaik szerint még 3100 férőhely hiányzik. A városmagban tehát, amit – mint mondtam - 15 percnyi lassú sétával bejárhat, napközben több mint 4000 autó tülekedne, mert ugye a garázsokban nem csak várakoznak, hanem rövid

időközökben ki-be járnak az autók. Bécsben, mondogatták a bölcs tervezők, szintén mélygarázsokkal oldják meg a közlekedési zűrzavart. Az senkinek eszébe nem ötlött, hogy nem kell okvetlen a kiszemelt üzlettől 3-4 méterre parkolni, és hogy sétálni egészséges a 150-200 méterre várakozó autó mellől. Mi pedig Szabadka szerelmesei úgy vagyunk ezzel a bécsi üggyel, mint Kodály hőse Majlanddal, ahol 32 torony látszik, de inkább nézzük az abonyi kettőt...

„A gyaloglás és a kerékpár súlyosan károsítja az ön egészségét” állnának cc. 5-7 év múlva Szabadka központjában a figyelmeztető táblák, ha nincs egy hölgy – jegyezzük meg a nevét - Aladzsics Viktorija, aki egy civil szervezetnek, a Protego Környezet- és Építészeti Örökségvédelmi és Fejlesztési Egyesületnek az elnöke. Számon kérte azt, hogy a bugyuta tervből kimaradtak a gyalogosok, a kerékpárosok, egyszóval a terv az autók, eszközök, tárgyak és nem az emberek számára készült. Ugyanakkor úgy véli, a 4, illetve 5 emeletes épületek nem illenek a városképbe. És láss csodát, a Községi Tervbizottság helyt adott a civil szervezet majd minden egyes észrevételének! A várost tehát ideig-óráig megmentették az aggódó-féltő polgárok a garázmániától, az újabb rombolástól, a toronyházak építésétől a Városháza szomszédságában. Feltéve, ha a városi képviselő-testület gyors ütemben megváltoztatja a tavaly elfogadott főtervet, amely irányt adott a részletes terv kidolgozásának, és bővelkedik a megalomániás városrombolási ötletekben. A mostani jogi vákuum adta helyzetben ugyanis minden pillanatban megjelenhet egy ügyeskedő pénzes ember, aki felemelne Szabadka belvárosban egy „város a városban” jellegű megastruktúrát. Az ügyeskedők pedig tudjuk: ők is szeretik Szabadkát, csak a maguk módján, másképp.

Kovács Károly fotói